

Oikeusministeriö

Keskusrikospoliisin lausunto Oikeusministeriön työryhmämietintöön pakkokeinolain muutoksista

1 Asia

Oikeusministeriö on pyytänyt Keskusrikospoliisia lausumaan työryhmämietinnöstä, jossa ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 2 luvun säännöksiä vangitsemisen edellytyksistä ja 10 luvun säännöksiä salaisista pakkokeinoista.

Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä, osallistuvan tietolähteen käytöstä ja ampuma-aserikoksen lisäämisestä ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi. Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi myös pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen edellytyksiä siten, että rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen (esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara) käsillä oloa. Lisäksi vangitsemisen edellytykseksi ehdotetaan uutta yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen uhkaan perustuvaa vangitsemisperustetta.

2 Keskusrikospoliisin lausunto

2.1 Lausunnonantajan yleiset huomiot koko esityksestä

Keskusrikospoliisi katsoo, että luonnoksen ehdotukset ovat suurelta osin hyviä, kannatettavia ja laadukkaasti kirjoitettuja. Muutokset tulevat tehostamaan erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa.

Suurimmat huomiot mietinnössä Keskusrikospoliisin osalta kiinnittyvät *osallistuvaan tietolähdettä* koskeviin lakiehdotuskohtiin.

Keskusrikospoliisi lausuu ehdotuksesta pykälä/ehdotuskohtaisesti.

3 Vangitsemisen edellytykset (Pakkokeinolaki 806/2011 2 luku 11 §)

3.1 Karttamis- ja jatkamisvaara

Yleisesti voidaan todeta, että Keskusrikospoliisin näkökulmasta Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n vangitsemisen edellytykset ovat olleet pääsääntöisesti toimivia, varsinkin jos esitutkintaviranomainen voi osoittaa, että tapaukseen soveltuu karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaara. Ongelma isossa kuvassa on ylitörkeät rikokset, joihin ei voida esitutinnan loppupuolella tai tuomion antamisen jälkeen osoittaa konkreettisesti edellä mainittuja erityisiä edellytyksiä. Korkein oikeus on linjannut ja vahvistanut tämän asian tuomiossaan (KKO 2024:20).

Varsinkin törkeissä väkivalta-, seksuaali- ja huumausainerikoksissa rikosten jatkamis- tai karttamisvaara on todellinen / konkreettinen, vielä tuomion antamisenkin jälkeen. Mediasta on luettavissa esimerkkejä siitä, että törkeistä huumausainerikoksista tuomitut henkilöt karttavat tuomion suorittamista pakenemalla pääkäsitellyn jälkeen ulkomaille tai sitten he jatkavat huumausainekauppaa. Asialla on myös yhteiskunnallinen puoli, kun tekijä saadaan vastuuseen teostaan, lisää se yleisestävyyttä. Jos tekijää ei saada vastuuseen teostaan, koska hän karttaa tuomiota ulkomailta, rapauttaa tämä kansalaisten kokemaa luotamusta sekä oikeusjärjestelmään että esitutkintaviranomaisia kohtaan. Asialla on myös yksilönäkökulma erityisesti sellaisten rikosten osalta, jotka ovat tehty osana järjestäytyntä rikollisryhmää. Monesti kyseessä on törkeä huumausainerikos, tällöin on todellinen riski, että henkilö, joka on toiminut järjestäytyneessä rikollisryhmässä, on pakotettu jatkaamaan rikollista toimintaa, jos hänet vapautetaan esimerkiksi pääkäsitellyn ja tuomion suorittamisen välissä.

Keskusrikospoliisi katsoo, että mietintö pyrkii vastamaan juuri edellä mainittuun problematiikkaan. Täten mietinnössä olisi hyvä tuoda säännöskohtaisissa perusteluissa esille, että varsinkin törkeissä huumausainerikoksissa, jotka lähestyvät rangaistusmaksimia, kyseinen teko itsessään osoittaa karttamis- ja jatkamisvaaran käsillä oloa. Ja tällöin esimerkiksi epäillyn vangitun vapaaksi päästämiseen, tulisi epäillyn osoittaa vastanäyttöä siihen, ettei karttamis- ja jatkamisvaaraa ole. Keskusrikospoliisi katsoo, että myös tappo ja murha sekä niiden yritykset, sekä tietyt seksuaalirikokset ovat sellaisia rikoksia, joihin itsestään sisältyy karttamis- ja jatkamisvaaran käsillä olo.

Oikeusvarmuuden takaamiseksi ja yhtenäisen tuomioistuinmenettelyn varmistamiseksi on kuitenkin syytä lain esitöissä kuvata tarkemmin, mikä on riittävä näyttö esimerkiksi karttamis- ja jatkamisvaaran käsillä oloon tilanteessa, jossa henkilö on syyllistynyt vakavaan rikokseen.

Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä myös sitä, että tuomittu pysyy vangittuna edellä mainituissa törkeissä rikoksissa pääkäsitellyn jälkeen siten, että tuomittu lähtee suorittamaan vankeusrangaistusta suoraan pääkäsitelystä.

3.2 Epäily yleisen järjestyksen vaarantumisesta

Työryhmämietinnössä esitetään, että pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momenttia täydennettäisiin uudella vangitsemisperusteella "epäily yleisen järjestyksen vaarantumisesta", ja se koskisi rikoksia, joista ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta.

Mietinnössä on kuvattu, että pykälä tulisi käytettäväksi tilanteessa, jossa vangitsemisen edellytykset eivät välttämättä täytyisi joko jo tutkinnan alkuvaiheessa taikka sen edetessä, vaikka kyse olisi erityisen vakavasta rikoksesta, ja epäillyn vangitsematta jättämisen epäiltäisiin johtavan yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumiseen.

Mietinnön osalta jää osin epäselväksi, millä tavoin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tulisi vaarantua ja millä tavoin tämä vaarantuminen tulee kyetä yksilöimään tai osoittamaan. Jotta säädös tulisi sovellettavaksi, olisi syytä epäillä rikoksesta epäillyn aiheuttavan vapaana ollessaan vakavaa häiriötä tai jonkun henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa. Tämän seikan arviointi perustuisi mietinnön mukaan ennen muuta vangittavaksi esitettävän henkilön persoonaan ja käyttäytymiseen liittyviin seikkoihin. Toisin sanoen hänen oletettaisiin syyllistyvän uusiin rikoksiin esimerkiksi siksi, että impulsiivisen käyttäytymisensä vuoksi hän reagoi ärsykkeisiin väkivallalla. Vaikka mietinnössä (s. 143) muuta todetaankin, kohdan voi katsoa olevan jossain määrin ristiriitainen vangitsemisen erityisten edellytysten jatkamisvaaran kanssa, sillä tähänkään saakka jatkamisvaaran kärsillä olo ei ole edellyttänyt sitä, että henkilön oletettaisiin vapaana ollessaan syyllistyvän täsmälleen samoihin tekoihin, joista häntä vangitsemisen yhteydessä on epäilty, vaan muutoinkin harjoittamaan rikollista toimintaa. Toisaalta mietinnössä todetaan, että lisäystä voitaisiin soveltaa rikoksesta epäillyn toiminnallaan aiheuttamaan vakavaan häiriöön taikka muun ohella henkeen tai terveyteen kohdistuvaan vaaraan, vaikka kyse ei olisikaan välttämättä minkään rikoksen tunnusmerkistön täyttävästä toiminnasta. Tämän asiakohdan osalta jää epäselväksi, mitä tällaisella toiminnalla tarkoitetaan.

Lisäksi perustetta esitetään käytettäväksi vangitsemisen perusteena silloin, kun rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä johtuvan yleisen reaktion vuoksi olisi syytä epäillä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantuvan. Vangitsemisperustetta hyödynnettäisiin yleiseen reaktioon liittyen tilanteissa, joissa epäillyn rikoksen vakavuus ja sen yhteiskunnallinen vaikutus olisivat poikkeuksellisia, ja joissa rikoksesta epäillyn vangitsematta jättäminen heikentäisi huomattavasti rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta.

Vangitsemisen perusteeksi esitetään siis sitä, että muu yhteiskunta reagoisi epäiltyyn tekkoon ja vangitsematta jättämiseen niin voimakkaasti, että sillä olisi yhteiskuntarauhaan vaikuttavia seurauksia. Mietinnössä ei kuitenkaan juurikaan kuvata, missä laajuudessa näiden seuraamusten tulisi ilmetä. Nykyään suurin julkinen tuohtumus ilmaistaan tyypillisesti kohdentamalla uhkailua, maalittamista tai vihapostia sekä henkilöille itselleen, heidän lähipiirilleen, että päätöksen tehneille virkamiehille. Toisekseen esimerkiksi rasistisesti tai muin vihamotiivein motivoituneet hyökkäykset esimerkiksi rikoksesta epäillyn viiteryhmän edustamiin kohteisiin voisivat olla ilmenemismuotoja tällaiselle tuohtumukselle,

samoin mielenosoitukset. Tulisikin tarkemmin yksilöidä, millä tavoin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vaarantumisen tulisi ilmentyä, jotta lisäystä voitaisiin vangitsemisen perusteena soveltaa, ettei tosiasialliseksi vangitsemisen perusteeksi tulisi esimerkiksi niiden henkilöiden kansalaismielipide, jotka ovat valmiita sen kovimmin ääneen huutamaan tai ryhtymään rikoksiin tai häiriötä aiheuttaviin toimiin sen ilmaisemiseksi. On myös huolehdittava siitä, että tämän vangitsemisperusteen käyttö ei muodostu syrjiväksi.

4 Salainen paikkaan kohdistuva etsintä (Pakkokeinolaki 10 luku 2 §, 26 a – j §)

Keskusrikospoliisi pitää ehdotuksia mm. salaisesta kotietsinnästä, salaisesta erityisestä kotietsinnästä ja salaisesta paikanetsinnästä hyvinä, tärkeinä ja kannatettavina.

Oikeusturvan vuoksi kannatetaan julkisen asiamiehen instituution liittämistä kotietsinnän käsittelyä koskevaan menettelyyn. Keskusrikospoliisi katsoo, että olisi hyvä täsmentää sitä, miten määritellään kiiretilanteet salaisessa kotietsinnässä, jolloin päätökseen riittäisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös. Täsmennys nähdään tarpeellisena myös sen osalta, mikä olisi salaisen etsinnän riittävä taltioiminen.

Esityksessä on ehdotettu, että salaiseen erityisen kotietsinnän toimittamisessa etsintävaltuutetun läsnäolo varmistetaan joko fyysisesti tai etäyhteyksin. Keskusrikospoliisi tuo esille turvallisuusnäkökulmat, mikäli etsintävaltuutettu osallistuu salaiseen erityiseen kotietsintään olemalla fyysisesti läsnä.

5 Osallistuva tietolähde (Pakkokeinolaki 10 luku 40 a – d §)

5.1 Yleistä

Mietinnössä ehdotetaan, että laissa säädettäisiin osallistuvan tietolähteen käyttämisestä salaisena pakkokeinona. Kyse olisi pakkokeinolain 40 §:ssä säädetyn ohjatun tietolähteen käyttöalan tapauskohtaisesta laajentamisesta.

Keskusrikospoliisi pitää ehdotettua toimivaltuutta hyödyllisenä ja merkittävänä keinona poliisitoiminnan tuloksellisuuden lisäämiseksi. Toimivaltuudelle on todellista tarvetta ja se tulee tehostamaan vakavimman – ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Sääntelyssä tulisi ottaa huomioon osallistuvan tietolähteen toiminnan kontrolloimisen ja turvallisuuden sekä oikeusvarmuuden. Osallistuvaa tietolähdettä koskevassa sääntelyssä yksi keskeisimmistä haasteista on varmistaa poliisin taktisten ja teknisten menetelmien salassapito. Tässä epäonnistuminen voi pahimmassa tapauksessa vaarantaa poliisin kyvyn tehokkaaseen rikostorjuntaan sekä aiheuttaa hengen ja terveyden vaaraa.

5.2 Osallistuva tietolähde (Pakkokeinolaki 10 luku 40 a §)

Lakiehdotuksen ensimmäisen momentin mukaan osallistuva tietolähde toimii esitutkintaviranomaisen ohjauksen ja valvonnan alaisena.

Keskusrikospoliisi näkee, että esitutkintaviranomaisen ohjauksen ja valvonnan toteuttamisessa voi olla haasteita. Täten olisi hyvä, että valvonnan ja ohjauksen tosiasiallinen sisältö kuvattaisiin yksityiskohtaisesti esimerkiksi Poliisihallituksen antaman tarkentavan sisäisen määräyksen muodossa. Asiaan liittyy poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä, täten hallinnon sisäinen määräys olisi tarpeellinen. Keskusrikospoliisi katsoo, että valvonnan ja ohjauksen tosiasiallista sisältöä tarkentavassa määräyksessä tulisi ottaa kantaa muun muassa siihen, kuinka valvonta järjestetään tarkoituksenmukaisesti huomioiden, että osallistuvan tietolähteen käyttöä koskeva päätös on voimassa kuusi kuukautta. Keskusrikospoliisi katsoo, että päätöksen tulisi olla voimassa vain sen ajan, kun se on tosiasiallisesti tarpeen. Lähtökohtaisesti kyseeseen tulisi yksittäinen tapahtuma, ajallisesti rajattuna aikana. Määräyksessä tulisi myös velvoittaa tarkistamaan mahdolliset samaan kohteeseen kohdistuvat päällekkäiset operaatiot sekä poliisin että muiden lainvalvontaviranomaisten osalta (ns. yhteistyövelvoite).

Lakiehdotuksen toisessa momentissa käsitellään osallistuvan tietolähteen myötävaikutuskieltoa. Keskusrikospoliisi katsoo, että ne keinot, joilla esitutkintaviranomainen voisi varmistua siitä, ettei osallistuva tietolähde saa epäiltyä tekemään jotain mitä hän ei muutoin tekisi, jäävät mietinnön perusteella avoimeksi. Lakiehdotuksen sanamuoto *erittäin pätevin perustein voidaan olettaa*, viittaa kuitenkin siihen, että tulisi olla jotain muutakin kuin tietolähteen sana asiasta.

Lakiehdotuksen kolmannessa momentissa käsitellään osallistuvan tietolähteen käyttäminen sellaisiin toimenpiteisiin, jotka mahdollistavat esitutkintaviranomaiselle muun 10 luvussa säädetyn salaisen pakkokeinon hyödyntämisen. Keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota siihen, että teknisen tarkkailun laitteet niitä koskevina toimintakäytäntöineen ovat salassa pidettäviä julkisuuslain 24.1 §:n 5 kohdan nojalla. Eräänlaisena apukätenä toimimiseen liittyy siten merkittävä poliisitoiminnan suorituskyvyn vaarantumisen riski sekä salaisesti toteutettavan tiedonhankinnan että laajemman rikostorjuntatavoitteen osalta. Riskit ja mahdolliset hyödyt on otettava huomioon, kun toimintaa suunnitellaan ja jos riskit ovat liian suuret, ei toimintaan pidä lähteä.

Hallituksen esityksen tasolla tulisi ottaa myös huomioon, miten osallistuvan tietolähteen oikeusturvasta huolehditaan. Täten esityksessä tulisi olla ainakin esimerkkiluettelo siitä, mitä esineitä ja aineita osallistuva tietolähde saisi kuljettaa. Esityksen tasolla tulisi ottaa kantaa myös siihen, miten rikosprosessi asiassa menisi: Miten osallistuvan tietolähteen teko oikeutetaan ja kuka teon oikeuttaa, jos tietolähdettä epäiltäisiin rikoksesta sen vuoksi, että hän on toiminut osallistuvana tietolähteenä. Esitutkintavaiheessa prosessi, miten teko oikeutetaan, saattaa olla eri kuin syyte- tai oikeudenkäyntivaiheessa.

Keskusrikospoliisi katsoo, että harkittavaksi tulisi mahdollisen toimivaltapykälän säätäminen, eli esimerkiksi vastaava kuin salaisessa kotietsinnässä on: osallistuvaa tietolähdettä

voidaan käyttää, jos kyse on pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta (telekuuntelu). Osallistuvan tietolähteen käyttöön liittyy erityisesti lähteen henkeen ja terveyteen liittyviä riskejä, eikä toiminta ole samalla lailla viranomaisen kontrollissa kuin esimerkiksi peitetoiminnassa. Tämä johtuen siitä, että peitemies on poliisi, joka on saanut erityiskoulutuksen ja osallistuva tietolähde on siviili. Vaikka itse operaatio saataisiin suoritettu niin, ettei siitä aiheudu hengen tai terveyden vaaraa kenellekään, saattaa vaara aiheutua myöhemmin. Tällaisen vaaran torjuminen tulee mahdollisesti vaikuttamaan tietolähteeseen ja hänen läheisiinsä pitkän ajan sekä kuluttaa huomattavan määrän viranomaisten resursseja ajan kuluessa. Täten osallistuvaa tietolähdettä tulee käyttää vain, kun siitä saatava hyöty on riittävän suuri, täten menetelmää ei tulisi käyttää vähäisissä rikoksissa.

5.3 Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäminen (Pakkokeinolaki 10 luku 40 c §)

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan operaatioita, joissa käytettäisiin osallistuvaa tietolähdettä, tulisi vuositasolla todennäköisesti olemaan vain muutamia. Operaatiot tulisivat olemaan taktisesti haastavia, vaatisivat tarkkaa suunnittelua ja laajaa yhteistyötä. Osallistuvan tietolähteen käytöstä päättämisen tekemiseen tulisi liittyä riskiarvio ja intressipunninta, riskin ja saavutetun hyödyn välillä. Keinona osallistuvan tietolähteen käyttö tulisi olemaan yksi vaativimmista salaisista pakkokeinoista toteuttaa. Operaatioihin liittyisi myös mahdollisesti hengen ja terveyden vaarantumiseen liittyviä riskejä sekä työturvallisuuteen liittyviä riskejä, aivan eri tavalla kuin muihin poliisin salaisiin pakkokeinoin, mukaan lukien peitetoiminta.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan Tullin rikostorjunnan päällikkö päättää tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavasta peitetoiminnasta ja valeostosta ja niiden toteuttamista koskevan pyynnön esittämisestä poliisille. Peitetoiminnan ja valeoston toteuttaa poliisi. Tullirikoksen selvittämiseksi suoritettavan peitetoiminnan ja valeoston toteuttamisesta päättää Keskusrikospoliisin päällikkö. Keskusrikospoliisin päällikön päätöksellä yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston voi toteuttaa myös salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies tai Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen osalta salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu rajavartiomies.

Keskusrikospoliisi toteaa, että osallistuvan tietolähteen käytössä olisi kysymys lähinnä mainittuihin keinoihin rinnastuvasta toimivaltuudesta. Sääntelyn johdonmukaisuuden vuoksi olisi siten perusteltua, että Keskusrikospoliisin päällikkö päättäisi tietolähteen osallistuvasta käytöstä myös Tullin tutkiman tullirikoksen ja Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen selvittämiseksi. Tällä varmistetaan viranomaisten välinen yhteistyö ja tiedonkulku sekä vähennetään operaatioihin liittyviä riskejä. Keskusrikospoliisi toteaa, että luonnoksessa oleva kirjaus siitä, kuka voi tehdä päätöksen osallistuvan tietolähteen käytämisestä, on ainakin alkuun liian laaja. Päätöksentekofoorumia voitaisiin mahdollisesti tulevaisuudessa laajentaa, kunhan uudesta salaisen pakkokeinon käytöstä saadaan riittävästi käyttökokemuksia sekä luotua toimivat prosessit.

Edellä mainitun johdosta Keskusrikospoliisi ehdottaa, että osallistuvan tietolähteen käytöstä päättäisi Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta Keskusrikospoliisin päällikkö tai hänen määräämänsä Keskusrikospoliisissa tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tulli ja Rajavartiolaitos tulisivat kuitenkin itse johtamaan ja toteuttamaan operaationsa, samoin kuin paikallispoliisi.

Keskusrikospoliisi katsoo, että mikäli kuitenkin Tullille ja Rajavartiolaitokselle annetaan oikeus tehdä päätös osallistuvan tietolähteen käytöstä, tulisi heidän ilmoittaa menetelmän käytöstä Keskusrikospoliisille ennakolta. Tällä estettäisiin se, ettei eri lainvalvontaviranomaiset ole samalla operaatiolla toisistaan tietämättä, ja täten vähennetään työturvallisuuden liittyviä riskejä.

Lakiehdotuksen kolmannen momentin seitsemännessä kohdassa säädetään tietolähteen osallistuvan käytön ehdoista ja rajoituksista. Keskusrikospoliisi katsoo, että mahdollisista tietolähteen osallistuvan käytön rajoitusten ja ehtojen sisällöstä olisi syytä määrätä yksityiskohtaisesti esimerkiksi Poliisihallituksen antaman tarkentavan sisäisen määräyksen muodossa. Keskusrikospoliisi katsoo, että määräyksessä tämän kohdan osalta voisi edellyttää osallistuvan tietolähteen tarkan aktiivisen toiminnan ajallisen keston määrittelyä.

Keskusrikospoliisi katsoo, että esitystasolla tulisi olla kirjaus myös siitä, mitä koulutuksia vaaditaan toteuttajatasolta tai kirjaus ainakin siitä, että toteuttajatasot tulee kouluttaa. Tarvittaessa tarkemmat määräykset tulisi olla edellä mainituissa Poliisihallinnon sisäisessä määräyksessä.

5.4 Tietolähteen turvaaminen (Pakkokeinolaki 10 luku 40 d §)

Keskusrikospoliisi katsoo, että ehdotus on kannatettava. Kuitenkin päätöksen väärien, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen tai rekisterimerkintöjen tai väärien asiakirjojen käyttämisestä tulee tehdä Keskusrikospoliisin päällikkö tai hänen määräämänsä Keskusrikospoliisissa tietolähdetoimintaan määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Perusteluiden osalta viitataan edelliseen kappaleeseen.

Timo Kilpeläinen, Apulaispäällikkö, Keskusrikospoliisin päällikön sijainen

Aki Lahtinen, Poliisilakimies

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 16.01.2026 klo 15:09. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu

Kirjoita tähän tai valitse Muut toiminnot - Jakelu, Tiedoksi, Läsnä

Keskusrikospoliisi

poliisi.fi